

ผึ้งโพรงไทย

ศูนย์ส่งเสริมเทคโนโลยีการเกษตรด้านแมลงเศรษฐกิจ จังหวัดชุมพร กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

การเลี้ยงผึ้ง นับวันจะมีความสำคัญมากยิ่งขึ้น เนื่องจากผึ้งได้ถูกนำมาใช้ประโยชน์ต่าง ๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งเกษตรกรสามารถนำมาประกอบเป็นอาชีพเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว เป็นประโยชน์ต่อการเพิ่มผลผลิตพืชในทางการเกษตร เป็นผลิตภัณฑ์บำรุงสุขภาพร่างกาย ผลิตภัณฑ์ทางด้านอุตสาหกรรม และเกิดผลิตภัณฑ์อื่น ๆ อย่างต่อเนื่อง ตลอดจนมีการส่งออกนารายได้เข้าประเทศเป็นจำนวนมาก สำหรับผึ้งโพรงเป็นผึ้งที่มีการลงทุนและมีความเสี่ยงน้อย เพราะไม่ต้องซื้อหาพันธุ์ผึ้งเพื่อนำมาเลี้ยงแต่อย่างใด ด้วยเหตุผลนี้จึงมีการสนับสนุนให้เกษตรกรหันมาเลี้ยงผึ้งโพรงเพื่อเสริมรายได้ ทำให้เกษตรกรสามารถมีรายได้หมุนเวียนเลี้ยงชีพได้ตลอดปี

การเลี้ยงผึ้งโพรง

ผึ้งโพรง (ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Apis cerana*) เป็นผึ้งพื้นเมืองชนิดหนึ่งที่มีอยู่ในทุกภาคของประเทศไทย มีขนาดลำตัวยาว 12 มิลลิเมตร ส่วนอกกว้าง 3.3 มิลลิเมตร ความยาวของลิ้น 4.80 - 5.60 มิลลิเมตร ตัวเล็กกว่าผึ้งพันธุ์แต่ใหญ่กว่าผึ้งมิม เป็นผึ้งที่มีวิวัฒนาการที่สูงกว่าผึ้งมิมและผึ้งหลวง โดยที่จะสร้างรังอยู่ในที่มืดได้ และมีจำนวนรวงหลายรวง ตั้งแต่ 5 - 15 รวง มีประชากรประมาณ 5,000 - 30,000 ตัว

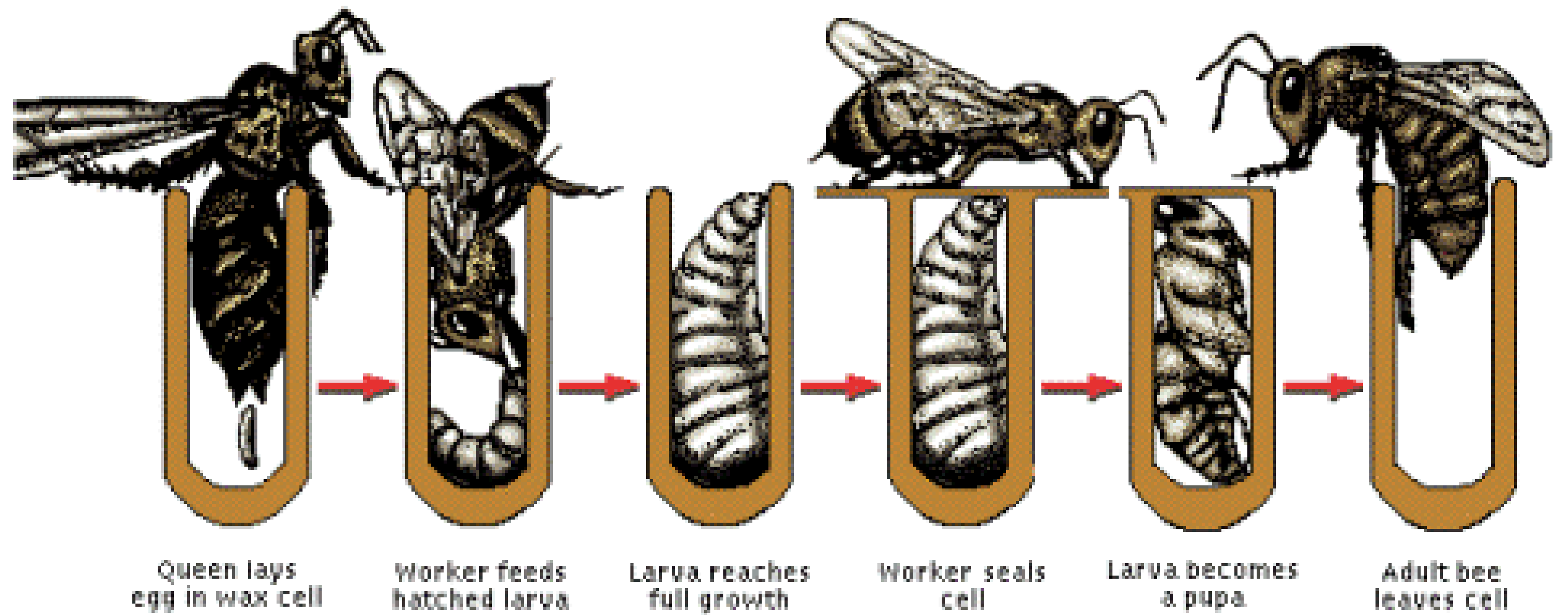
ในธรรมชาติผึ้งโพรงที่พบในเมืองไทยจะทำรังด้วยการสร้างรวงซ้อนเรียงกัน อยู่ในโพรงหินหรือโพรงไม้ต่าง ๆ โดยมีปากทางเข้าออกค่อนข้างเล็ก เพื่อป้องกันศัตรูจากภายนอก แต่ภายในรังจะมีพื้นที่กว้าง ผึ้งโพรงเป็นผึ้งที่มีอัตราการแยกรังค่อนข้างสูง และจะทิ้งรังเดิมเมื่อสภาวะแวดล้อมไม่เหมาะสม เกษตรกรผู้เลี้ยงผึ้งต้องทำกล่องไม้ให้ผึ้งอาศัยอยู่เพื่อความสะดวกต่อการเก็บน้ำผึ้ง ผึ้งโพรงจะให้น้ำผึ้งประมาณ 3 - 15 กิโลกรัมต่อรัง โดยเฉลี่ยประมาณ 7 กิโลกรัมต่อรังต่อปี ดังนั้นผู้เลี้ยงผึ้งโพรงให้ประสบความสำเร็จนั้นจะต้องมีใจรัก อดทน มีเวลา มีความรู้เรื่องชีววิทยา พฤติกรรมของผึ้ง การจัดการรังผึ้ง และอาศัยประสบการณ์ในการเลี้ยงผึ้ง เพื่อให้การเลี้ยงผึ้งโพรงได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ศูนย์ส่งเสริมเทคโนโลยีการเกษตรด้านแมลงเศรษฐกิจ จังหวัดชุมพร กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ชีววิทยาผึ้งโพรง

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนวันที่ผึ้งแต่ละวรรณะเจริญจากไข่จนเป็นตัวเต็มวัยของผึ้งโพรง

ระยะเจริญเติบโต(วัน)		ระยะไข่	ระยะตัวหนอน	ระยะดักแด้	ไข่ ถึง ตัวเต็มวัย
ชนิด	วรรณะ				
(Apis cerana)	ผึ้งงาน	3	5	12	20
	ผึ้งนางพญา	3	4 ถึง 5	8	15 ถึง 16
	ผึ้งตัวผู้	3	6	13	22

ศูนย์ส่งเสริมเทคโนโลยีการเกษตรด้านแมลงเศรษฐกิจ จังหวัดชุมพร

กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

อุปกรณ์ที่สำคัญในการเลี้ยงผึ้งโพรง

1. ลังที่ใช้ในการเลี้ยงผึ้งโพรง แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1.1 ลังที่ทำจากวัสดุธรรมชาติ ทำมาจากวัสดุที่หาได้ในท้องถิ่นหรือวัสดุเหลือใช้ต่าง ๆ ได้แก่ ไม้เก่า ไม้ไผ่ ใบไม้ชนิดต่าง ๆ เช่น ใบจาก ใบมะพร้าว ใบสาคร ใบค้อ เป็นต้น นำมาประกอบเป็นลังผึ้งอย่างง่าย

1.2 ลังเลี้ยงผึ้งมาตรฐานกรมส่งเสริมการเกษตร ประกอบจากไม้ที่มีน้ำหนักเบา ไม้ยัด ไม้หด และไม้โค้งบิดงอ โดยมีฝาด้านบนในทำเป็นร่องบ่าเพื่อรองรับคอนที่จะวางทับด้านบน

1) ตัวลัง ใช้แผ่นไม้ที่ใช้มีขนาด	ความหนา	ขนาด	1.40	เซนติเมตร
	ความสูง	ขนาด	25.00	เซนติเมตร
	ความยาวภายนอก	ขนาด	53.50	เซนติเมตร
	ความกว้างภายนอก	ขนาด	30.50	เซนติเมตร

2) ฐานลัง เป็นส่วนที่ใช้วางลังเลี้ยงผึ้ง อาจจะทำด้วยไม้แผ่นเดียวหรือหลายแผ่นมีขนาดความกว้างxยาว 30.50 x 59.50 เซนติเมตร โดยใช้ไม้ขนาด 1.40 เซนติเมตร ตอกติดกับตัวลัง

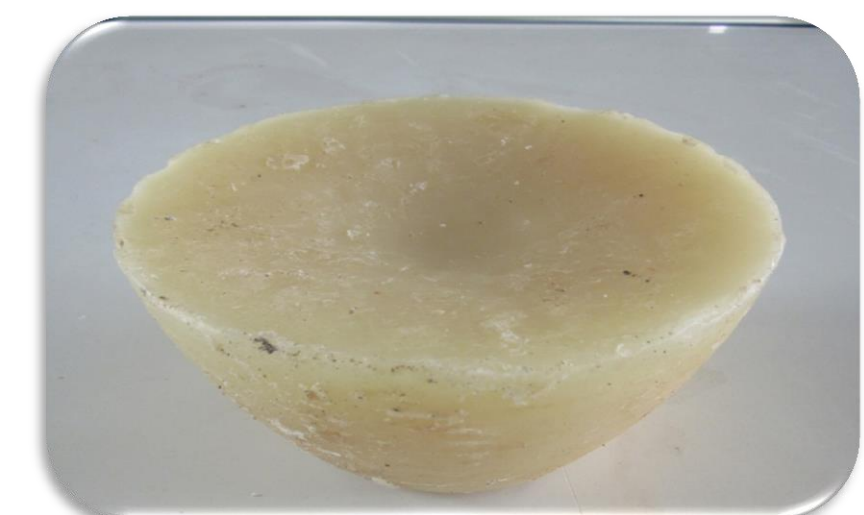
3) ฝาด้านบน เป็นฝาที่ป้องกันความร้อนจากแสงแดดโดยตรง ทำจากไม้หนา 1.40 ซม. ด้านบนมักจะบุด้วยสังกะสีเพื่อกันฝนและไม่ให้ผุเร็ว มีความกว้าง x ยาว 33.5 x 62 เซนติเมตร

2. เสาหลักวางลังผึ้งหรือขาตั้งลังผึ้งโพรง

3. หลังคาลังผึ้ง มีหลายรูปแบบ อาจจะใช้วัสดุเหลือใช้มาทำ เช่น กระเบื้องหลังคาหรือสังกะสีเก่า ๆ

4. ไขผึ้งโพรง ใช้สำหรับทาฝาลังผึ้งด้านในด้านบน เพื่อเป็นเสน่ห์ดึงดูดให้ผึ้งเข้ามาอาศัยในลังล่อ ไขผึ้งที่นำมาใช้ต้องเป็นไขผึ้งบริสุทธิ์ ไม่แต่งกลิ่น ไม่มีสิ่งเจือปนและไม่เป็นสารสังเคราะห์

ศูนย์ส่งเสริมเทคโนโลยีการเกษตรด้านแมลงเศรษฐกิจ จังหวัดชุมพร

กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ศูนย์ส่งเสริมเทคโนโลยีการเกษตรด้านแมลงเศรษฐกิจ จังหวัดชุมพร

กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

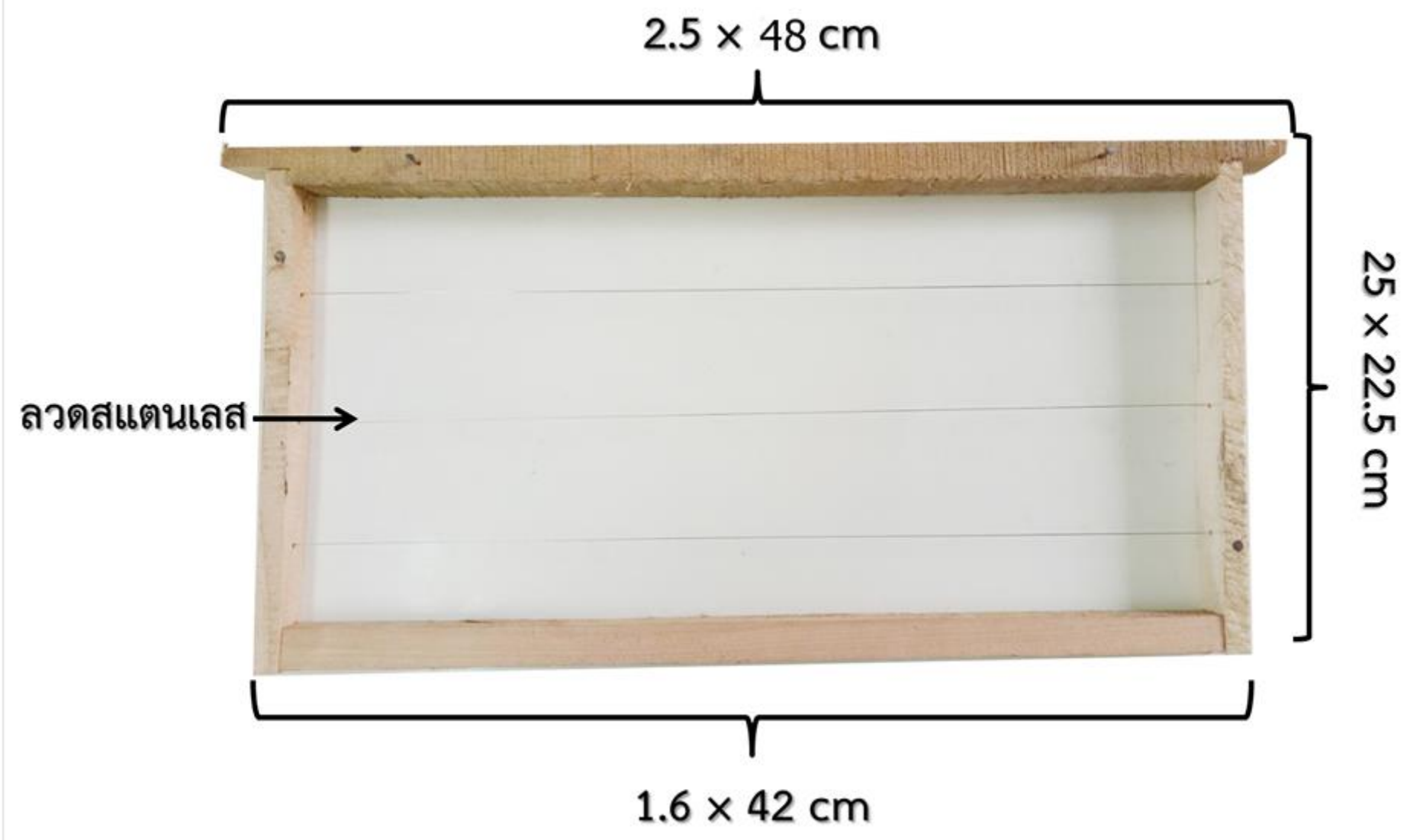
5. **คอนผึ้ง** เป็นส่วนที่จะใช้ยึดรวงผึ้ง การเลือกไม้ที่มำทำคอนควรเป็นไม้ที่มีความแข็งแรง สามารถตอกตะปู และมีความคงทนในการทำงาน ขนาดของคอนมาตรฐานที่ใช้ในผึ้งโพรง ซึ่งประกอบด้วยไม้ 4 ชั้น คือ ด้านบน ด้านล่าง อย่างละ 1 ชั้น และด้านข้าง 2 ชั้น

6. **ลวดสแตนเลส** สำหรับใช้ขึงคอนยึดรวงผึ้งช่วงที่ตัดน้ำผึ้งเข้าคอน

7. **ชุดป้องกันผึ้งต่อย**

8. **หมวกตาข่ายกันผึ้งต่อย** เพื่อป้องกันผึ้งต่อยบริเวณใบหน้าเวลาปฏิบัติงาน

9. **แปรงปัดตัวผึ้ง**

10. **เครื่องพ่นควัน**

11. **กลักขังนางพญาผึ้ง** ทำด้วยตาข่ายอลูมิเนียม มีขนาดประมาณ 6 x 6.5 นิ้ว ม้วนเป็นวงกลมพับปลายข้างหนึ่งแขวนลวด ใช้สำหรับครอบจับผึ้งนางพญาขังไว้เมื่อบังคับผึ้งเข้าคอน

12. **มีด** ใช้มีดบางๆ ปลายแหลม สำหรับใช้ตัดรวงผึ้งเข้าคอนและเก็บน้ำผึ้ง

13. **อุปกรณ์อื่นๆ** เช่น เหล็กมัดลึงผึ้ง ค้อน ตะปู เลื่อย ภาตสำหรับใส่รวงผึ้ง เชือกฟางหรือหนังยางใช้สำหรับมัดรวงผึ้ง ถังพักน้ำผึ้งและขวดสะอาดบรรจุน้ำผึ้ง เป็นต้น

“ การล่อผึ้ง ”

เป็นวิธีการนำกล่องหรือลังผึ้งไปวางล่อผึ้งตามธรรมชาติในสถานที่ร่มรื่น มีแหล่งน้ำและอาหารที่สมบูรณ์ เพื่อล่อผึ้งที่อพยพหนีรัง แยกรัง หรือผึ้งที่แสวงหาที่อยู่ใหม่ ให้เข้ามาอาศัยในลังล่อผึ้งที่ตั้งไว้ ก่อนที่จะทำการเคลื่อนย้ายลังผึ้งโพรงนี้ไปยังพื้นที่ที่ต้องการเลี้ยงหรือตัดรวงผึ้งเข้าคอนต่อไป

การล่อผึ้ง ควรพิจารณาดังนี้

1. **ลังที่ใช้ล่อผึ้งที่เหมาะสมควรทำจากวัสดุธรรมชาติ** เช่น ไม้เก่า ๆ ใบมะพร้าว ทางมะพร้าว ใบจาก หรือวัสดุต่างๆที่หาได้ในท้องถิ่น

2. **ก่อนที่จะนำลังล่อผึ้งโพรงไปวางในพื้นที่ที่เตรียมไว้** ให้นำไขผึ้งโพรงบริสุทธิ์มาหลอมละลายทาด้านในของฝาลังล่อผึ้ง

3. **พื้นที่ตั้งลังล่อผึ้ง** ต้องมีแหล่งอาหารสำหรับผึ้งและมีผึ้งอาศัยอยู่

4. **ควรตรวจดูลังล่อผึ้งอย่างสม่ำเสมอ**

ศูนย์ส่งเสริมเทคโนโลยีการเกษตรด้านแมลงเศรษฐกิจ จังหวัดชุมพร

กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ศูนย์ส่งเสริมเทคโนโลยีการเกษตรด้านแมลงเศรษฐกิจ จังหวัดชุมพร

กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

การบังคับหรือการจับผึ้งธรรมชาติ ปกติจะพบผึ้งโพรงในธรรมชาติ 2 ลักษณะ คือ

1. พบผึ้งอพยพยังไม่มีการสร้างรวงรัง จะพบผึ้งอพยพเหล่านี้เกาะอยู่ตามต้นไม้ กิ่งไม้ เมื่อพบผึ้งลักษณะนี้ ควรเตรียมอุปกรณ์ผึ้ง เช่น ลังผึ้งโพรง เชือก ชุดจับผึ้ง เป็นต้น แต่งกายชุดจับผึ้งให้รัดกุมเพื่อความปลอดภัย จากนั้นเปิดฝาลังผึ้งแล้วใช้มือกอบผึ้งอพยพ ใส่ลงในลังผึ้งทั้งหมด ปิดฝาลังผึ้ง และใช้เชือกผูกลังผึ้งแขวนกลับไว้ ที่ตำแหน่งเดิมที่ผึ้งเกาะอยู่

2. พบผึ้งโพรงธรรมชาติที่สร้างรวงรังแล้ว เราสามารถบังคับผึ้งเข้าคอนพร้อมกับเก็บน้ำผึ้งครั้งแรกได้ การบังคับผึ้งเข้าคอน การบังคับผึ้งเข้าคอนมีวิธีการดังนี้

- 1) เตรียมเครื่องมือและอุปกรณ์ต่างๆ ให้พร้อม
- 2) ลักษณะของรังผึ้งที่เข้าคอนได้ รังจะต้องสมบูรณ์ คือมีน้ำผึ้ง เกสร ไข่ หนอน ดักแด่ และมีประชากรผึ้งหนาแน่น ลักษณะรวงรังมีอายุไม่ต่ำกว่า 25 วัน รวงผึ้งประมาณ 5 - 8 รวง
- 3) ใช้เครื่องพ่นควันพ่นใส่รังผึ้งเบาๆ โดยยืนด้านข้างรัง ไม่ยืนหน้ารัง แล้วเปิดฝารังผึ้งออก
- 4) ทำการตัดรวงผึ้งที่ละรวง จากชั้นนอกออกก่อนด้วยมีดคัดเตอร์
- 5) นำรวงผึ้งที่ตัดมาเข้าคอน โดยการวางทาบรวงผึ้งกับคอนที่ซึ่งลวดแล้ว 1 รวงต่อ 1 คอน แล้วใช้มีดกรีดที่รวงผึ้ง ลึกประมาณครึ่งหนึ่งของความหนาของรวงผึ้งตามแนวเส้นลวด และกดเส้นลวดลงเข้าไปตรงกึ่งกลางของรวงผึ้งที่กรีดร่องไว้แล้ว

- 6) นำรวงผึ้งที่เข้าคอนเรียบร้อยแล้ว ไปวางในลังเลี้ยงผึ้งที่เตรียมไว้ เรียงลำดับของรวงผึ้งให้เหมือนเดิมตามธรรมชาติ (ทำตามข้อ 4 - 6 ทุกๆ คอน ตามลำดับชั้นของรวงผึ้ง)
- 7) ใช้กลักขังครอบนางพญาผึ้ง นำไปแขวนในกล่องเลี้ยงผึ้งตรงกลางระหว่างคอน
- 8) นำลังเลี้ยงผึ้งใหม่ที่ได้ ไปวางไว้บริเวณที่เดิมก่อน 1 - 3 วัน แล้วค่อยปล่อยนางพญาผึ้งก่อนที่จะเคลื่อนย้ายกล่องเลี้ยงผึ้งไปไว้ในที่ต้องการเลี้ยงต่อไป

ศูนย์ส่งเสริมเทคโนโลยีการเกษตรด้านแมลงเศรษฐกิจ จังหวัดชุมพร

กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์